

АКТУАЛЬНІ ПИТАННЯ РОЗВИТКУ НАУКИ ТА ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ ЯКОСТІ ОСВІТИ У ХХІ СТОЛІТТІ

ТЕЗИ ДОПОВІДЕЙ

XLV Міжнародної наукової студентської конференції
за підсумками науково-дослідних робіт студентів за 2021 рік
(м. Полтава, 13-14 квітня 2022 року)

ЧАСТИНА 1

Полтава
2022

**ВИЩИЙ НАВЧАЛЬНИЙ ЗАКЛАД УКООПСЛКИ
«ПОЛТАВСЬКИЙ УНІВЕРСИТЕТ ЕКОНОМІКИ І ТОРГІВЛІ» (ПУЕТ)**

**АКТУАЛЬНІ ПИТАННЯ РОЗВИТКУ
НАУКИ ТА ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ ЯКОСТІ
ОСВІТИ У ХХІ СТОЛІТТІ**

ТЕЗИ ДОПОВІДЕЙ

XLV Міжнародної наукової студентської
конференції за підсумками науково-дослідних
робіт студентів за 2021 рік

(м. Полтава, 13–14 квітня 2022 року)

Частина 1

**Полтава
ПУЕТ
2022**

УДК 001:378.014.61"21"(477.53)(082)
А43

Розповсюдження та тиражування без офіційного дозволу Вищого навчального закладу Укоопспілки «Полтавський університет економіки і торгівлі» заборонено

Редакційна колегія:

О. В. Манжура, д. е. н., доцент, проректор із науково-педагогічної роботи Вищого навчального закладу Укоопспілки «Полтавський університет економіки і торгівлі» (ПУЕТ);

О. В. Гасій, к. е. н., доцент, директор Навчально-наукового центру забезпечення якості вищої освіти ПУЕТ;

А. С. Ткаченко, к. т. н., доцент, директор Навчально-наукового інституту денної освіти ПУЕТ;

В. В. Саранин, к. філол. н., доцент, завідувач науково-організаційного відділу ПУЕТ.

Актуальні питання розвитку науки та забезпечення якості освіти у XXI столітті : тези доповідей XLV Міжнародної наукової студентської конференції за підсумками науково-дослідних робіт студентів за 2021 рік (м. Полтава, 13–14 квітня 2022 р.). – Полтава : ПУЕТ, 2022. – Ч. 1. – 320 с. – Текст укр., англ. мовами.

ISBN 978-966-184-427-7

Збірник містить тези доповідей XLV Міжнародної наукової студентської конференції за підсумками науково-дослідних робіт студентів за 2021 рік. Проблеми, порушені авторами публікацій, вирізняються своєю актуальністю та новизною наукових підходів. Увагу зосереджено на висвітленні результатів наукових досліджень у різних галузях науки та якості вищої освіти.

УДК 001:378.014.61"21"(477.53)(082)

*Матеріали друкуються в авторській редакції мовами оригіналів.
За виклад, зміст і достовірність матеріалів відповідальні автори.*

© Вищий навчальний заклад Укоопспілки
«Полтавський університет економіки і торгівлі», 2022

ISBN 978-966-184-427-7

5. Українська мова : Енциклопедія : НАН України. Інститут мовознавства ім. О. О. Потебні, Інститут української мови; редкол. : В. М. Русанівський, О. О. Тараненко, М. П. Зяблюк та ін. Київ : Вид-во «Укр. енцикл.» ім. М. П. Бажана, 2004. 824 с. URL: <https://archive.org/details/UkrMovEnts/page/25/mode/2up>.
6. Хто такі й скільки заробляють українські інфлюенсери в Instagram. URL : <https://www.radiosvoboda.org/a/29475770.html>.
7. Що буде модним у 2022 році: тренди жіночого одягу. URL: <https://kolizhanka.net.ua/scho-bude-modnym-u-rotsi-trendy-zhinochoho-odyahu/>

СЕМАНТИКО-КОМПОЗИЦІЙНА РОЛЬ БЕЗЕКВІВАЛЕНТНОЇ ЛЕКСИКИ В ТЕКСТІ ЛІРИЧНОЇ ПОЕЗІЇ (ОРИГІНАЛІ ТА ПЕРЕКЛАДІ)

Т. В. Попович, студентка спеціальності Філологія, група ФІЛ 6-31

О. Ю. Тупиця, к. філол. н., доцент, доцент кафедри української, іноземних мов та перекладу – науковий керівник Вищій навчальній заклад Укоопспілки «Полтавський університет економіки і торгівлі»

У будь-якій мові є слова, які не мають лексичних відповідників при перекладі в іншій мові. Безеквівалентна лексика (далі – БЛ) є дуже своєрідною і водночас досить складною та неоднозначною категорією лексичної системи будь-якої мови. БЛ виступає тією основою, що зближує тексти (оригінал та переклад), тобто поєднує культури, ставлячи текст-переклад на межі двох культур. БЛ відіграє важливу роль у формуванні смислу всього тексту, виступає своєрідною «ланкою» ієрархічної смислової побудови твору, створює своєрідну картину світу.

Метою статті є аналіз безеквівалентної лексики в тексті ліричної поезії сучасної німецької мови та прийомів її перекладу українською мовою, оптимальних для збереження культурно-історичної своєрідності оригіналу.

Для досягнення зазначеної вище мети поставлені такі **завдання**:

- з'ясувати можливості смислових трансформацій БЛ;
- проаналізувати вплив лексико-семантичного варіанту окремого слова;
- визначити семантику-композиційну ролі БЛ у поетичному тексті.

«Щоб перекласти – треба зрозуміти, – ось перший і головний закон перекладу», – вдало зауважує О. Кундзіч [1]. Утрата чи заміна БЛ іншими національними символами вносить певні протиріччя в зміст твору. Уподібнення реалій призводить до «затемнення національної своєрідності оригіналу» [2], «тому не завжди є доречною з національно-культурного погляду, оскільки вносить у твір чужий національний колорит» [2].

Спостерігаючи за текстами поезій та їх перекладами, можна помітити, що БЛ може часто відігравати провідну роль у смисловій організації змісту цілого твору, вступати в складну систему зі- та протиставлень з іншими сильними позиціями (далі – СП) тексту, формувати широке коло асоціацій та підтексту. Адекватна передача таких СП є необхідною умовою відтворення не лише смислових відтінків, а й змісту всього тексту, оскільки при зміні навіть одного елемента деформується вся ієрархія. Наприклад, у відомому вірші Г.Гейне «Гренадери» («Die Grenadiere») у СП перебуває БЛ «*Kaiser*». Уживається вона в оригіналі кілька разів як засіб лексичного та композиційного повтору.

Короткий зміст твору такий: два гренадери повертаються додому з полону в росії, до них доходить сумна звістка, що Франція переможена, а «*und der Kaiser, der Kaiser gefangen*» (кайзера схопили). Вони продовжують свій шлях, жаліються один одному на долю, рани, поневіряння, але ж «*mein Kaiser, mein Kaiser gefangen!*» Один із вояків поранений і просить друга поховати його у рідній землі, але разом зі зброєю. Він лежатиме, доки знову не почує гармати та іржання коней, тоді він устане «*den Kaiser, den Kaiser zu schützen*» (захищати кайзера). У перекладах цього вірша українською мовою слово «*Kaiser*» замінено на *імператор* та *володар*. Дійсно, коли мова йшла про німецьких вояків, така заміна була б недоречною, але тут говориться про французьких гренадерів, тому *імператор* – виправдана назва. Але Гейне вживає «*Kaiser*», а не «*Imperator*»: ***Der Kaiser, der Kaiser gefangen. – Mein Kaiser, mein Kaiser gefangen! – Den Kaiser, den Kaiser zu schützen.*** При чому помітне певне нагнітання та підсилення звучання: *Кайзера, кайзера схопили. – Мого кайзера, мого кайзера схопили! – Кайзера, кайзера захищати.* Чи не звучить це як заклик до захисту свого кайзера у зв'язку з подіями у Франції? Можна припустити, що Гейне хотів сказати саме це, але з перекладу такого підтексту ми не можемо

встановити через неадекватний переклад однієї БЛ, яка посідає СП у композиції оригіналу. Ось чому треба уважно ставитися до СП у композиції поетичного твору при його перекладі [3].

Існують поетичні твори, у яких суть зосереджується навколо національно-символічного лексико-семантичного варіанту (далі – ЛСВ) окремого слова. Наприклад: *«Wer reitet so spät durch Nacht und Wind? Es ist der Vater mit seinem Kind; Er hat den Knaben wohl in dem Arm, Er faßt ihn sicher, er hält ihn warm. «Mein Sohn, was birgst du so bang dein Gesicht?» – «Siehst, Vater, du den Erlkönig nicht? Den Erlkönig mit Kron und Schweif?» «Mein Sohn, es ist ein Nebelstreif»* (J. W. Goethe «Erlkönig»). *Erlkönig (Erlenkönig)* – король ельфів, лісова істота-привид. Ельфи – у давньогерманській міфології духи природи, які жили в повітрі, землі, горах. У казках вони часто виступають як жваві й веселі створіння. Світлі ельфи – духи повітря, темні ельфи – гноми, підземні ковалі що добувають і охороняють своє золото.

В українському перекладі *Erlkönig* – *лісовий цар*, а не *король ельфів*: *«Хто їде в негоду тим лісом густим? То батько, спізнившись, і хлопець із ним. Обнявши малого, в руках він держить, Його пригортає, його він пестить. – Чом личко сховав ти, мій синку малий? – Ой тату? Чи бачиш? – Он цар лісовий: У довгій кереї, в короні... дивись! – То, синку, тумани навкруг простяглись»* (Пер. Б. Грінченко «Лісовий цар»). Настрій твору, загальне звучання першотвору в перекладі добре відтворено, але в образній системі, перетворення *короля ельфів* на *лісового царя*, викликає асоціативні невідповідності: *лісовий цар*, або *лісовик* – у слов'янській міфології людиноподібна казкова істота, що мешкає в лісі, дух лісу, ворожий людям.

Для перенесення інформації, що закодована в таких безеквівалентних одиницях, деякі перекладачі вважають за необхідність замінювати національно-культурні символи аналогічними одиницями мови, роблять переклад, відшукуючи, наприклад, фольклорні паралелі. До методу уподібнення часто вдавався М. Лукаш. Це зумовило появу великої кількості українських реалій у перекладах. Бувають випадки заміни іншомовних лексичних одиниць українськими безеквівалентними, хоча в оригіналі БЛ не було. Отже, у перекладі з'являється СП не властива оригіналу, що може спричинити зміну смислової оболонки всього тексту: *Кого доля оццатила Тим, що другові він друг, Кого любить лада мила, – Йдуть до нас в веселий круг.* (Пер. М. Лу-

каш «До радості») – *Wem der große Wurf gelungen, Eines Freundes Freund zu sein, Wer ein holdes Weib errungen, Mische seinen Jubel ein!* (F. Schiller «An die Freude».) *Лада – ein holdes Weib* (прекрасна, чарівна жінка). На ясній вершині віри Піднімає хоругвов... (Пер. М. Лукаш «До радості») – *Auf des Glaubens Sonnenberge Sieht man ihre Fahnen wehn.* (F. Schiller «An die Freude».) *Хоругву – Fahnen* (прапори). Часто такі заміни також можна вважати недоречними, оскільки переклад перестає нести «присмак чужого», втрачає зв'язки з іншою культурою. Художній переклад – явище насамперед естетичне: він має впливати на розум і почуття читача так само, як і оригінал. А праця перекладача – це в основному праця над словом. Ті образи й ідеї, які автор оригіналу втілює у творі своєю мовою, перекладач повинен перенести на ґрунт рідної культури за допомогою засобів іншої мови, шукаючи в ній найточніші відтінки значень [4].

Для визначення композиційної ролі БЛ у поетичному тексті (оригіналі та перекладі) необхідно відмежувати групи трансформації БЛ оригіналу в іншомовних текстах. Спостерігаючи над поетичними перекладами, ми помітили, що БЛ у твір-переклад трансформується шляхом перекладу (гіперонім, гіпонім, дескриптивна перифраза, калька, комбінована реномінація, конотативна трансформація, ситуативний відповідник та ін.), транскрипції (передача звучання чужомовного слова, транслітерація, екзотизм, варваризм) або втрачається взагалі.

Отже, безеквівалентна лексика водночас належить і до мови, і до культури, тобто відображає особливості даної мови і специфіку етнокультури. Національний колорит є невід'ємною частиною літературної творчості. Чим чіткіше вона буде передаватися, тим більше буде можливості розуміти культуру.

Список використаних інформаційних джерел

1. Кундзіч О. Л. Слово і образ. Літературно-критичні статті. Київ, 1966. 331 с.
2. Савчин В. Творчість М. Лукаша в історії українського художнього перекладу. Дивослово. 1999. № 12. С. 7–11.
3. Тулиця О. Композиційна роль безеквівалентної лексики в поетичному тексті (оригіналі та перекладі) : зб. наук. пр. / Вісник Полтавського державного педагогічного університету ім. В. Г. Короленка. Вип. 4–5 (12–13). Серія «Філологічні науки». Полтава, 2000. С. 160–172.
4. Коптілов В. В. Першотвір і переклад. Роздуми і спостереження. Київ, 1972. 215 с.